

Pamiatke autentického kritika (Za Jozefom Bžochom)

Dana Hučková

Dňa 11. januára 2018 zomrel vo veku 91 rokov Jozef Bžoch, literárny kritik, esejista a prekladateľ, už od päťdesiatych rokov 20. storočia výrazná osobnosť slovenského literárneho a kultúrneho života. Hoci v Ústave slovenskej literatúry SAV pôsobil s krátkym prerušením necelých osem rokov – v šesťdesiatych a začiatkom sedemdesiatych rokov, s literatúrou bol spätý po celý svoj život. Literárnovedná obec i kultúrna verejnosť ho vnímali ako rodeného kritika, kladúceho dôraz na osobnostné gesto a osobnostný postoj, formovaného prístupmi takých kritických osobností ako boli F. X. Šalda a Alexander Matuška.

Jozef Bžoch sa narodil 26. novembra 1926 v obci Závod na Záhori v rodine traťového strážnika Vincenta Bžocha a Albíny Bžochovej. Po presťahovaní do Mnešíc v okrese Nové Mesto nad Váhom navštevoval tamojšiu základnú školu, neskôr gymnázium v Novom Meste nad Váhom. V rokoch 1945 – 1949 študoval na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, odbor slovenčina – francúzština, štúdium však tesne pred skončením prerušil (dokončil ho až v roku 1969) a stal sa redaktorom kultúrnej rubriky novín *Práca* (1949 – 1952). Tým sa začalo obdobie jeho aktívneho redaktorského pôsobenia: v rokoch 1952 – 1955 v *Kultúrnom živote* a následne v rokoch 1955 – 1963 v *Slovenských pohľadoch*. Už od začiatku päťdesiatych rokov rozširoval svoj kritický pohľad na metódu socialistického realizmu a chápanie človeka ako ideologickej kategórie, so súbežnou formuláciou požiadavky na

spisovateľa – básnika aj prozaika – byť samým sebou. Existencialistické východiská a dôraz na význam charakteru obohacovali jeho texty o dôležitý etický rozmer.

1. júna 1963, už ako autor súdobou odbornou komunitou oceňovanej knihy kriticky reflektujúcej súveku slovenskú poéziu *Podoby slovenskej poézie* (1961),¹ sa stal pracovníkom Ústavu slovenskej literatúry SAV. Jeho hodnotenie slovenskej poézie po druhej svetovej vojne, s kritikou schematismu, bolo vnímané ako vývinovo progresívny a záslužný príspevok, a súčasne ako pendant ku knihe A. Matušku o po-vojnovej próze s názvom *Od včerajška k dnešku*, s podtitulom *Cesta dnešnej prózy* z roku 1959.

V ústave sa J. Bžoch nevenoval iba poézii, ale zaoberal sa tiež prózou, čo dokladá napr. jeho štúdiá O niektorých znakoch Urbanových noviel, uverejnená v časopise *Slovenská literatúra* v roku 1969. Július Vanovič, autor pôvodného hesla o J. Bžochovi, ktoré malo byť súčasťou *Slovníka slovenských spisovateľov* pripravovaného v ústave začiatkom sedemdesiatych rokov, v súvislosti s vtedajšou výskumnou orientáciou J. Bžocha odkazoval napr. na jeho aktuálne chystanú knihu „o prelomovej vlne mladých prozaikov v rokoch 1956 – 1963“.

Akademické pôsobenie J. Bžocha bolo pomerne krátke, navyše bolo prerušené trojroč-

---

1 ČEPAN, Oskár: Osobný pohľad na súčasnú lyriku. In: *Slovenská literatúra*, roč. 9, 1962, č. 3, s. 360 – 364; HAMADA, Milan: Kritika poézie. Chvála kritiky. In: *Mladá tvorba*, roč. 7, 1962, č. 3, s. 12 – 13.

220 ným pôsobením vo funkcii tajomníka Zväzu slovenských spisovateľov (1966 – 1968). Z odstu-
 pu času ho symbolicky ohraničujú dve kniž-
 né práce: monografia *Básnické dielo Pavla Ho-*
rova z roku 1964 a súbor štúdií a esejí *Kontakty*
 z roku 1970, ktorej náklad bol však zošrotovaný,
 pretože na základe spoločensko-politického
 vývinu po augustových udalostiach 1968 sa J.
 Bžoch dostal do pozície politicky nepohodlné-
 ho človeka. Politická ostrakizácia sa odrazila aj
 na skutočnosti, že keď sa v roku 1969 vrátil do
 ústavu, už mu nebolo povolené obhájiť kandi-
 dátsku prácu. Boli mu prisudzované pravicové
 názory a hrozilo mu obvinenie z rozširovania
 protiokupačných písomností. Z Ústavu sloven-
 skej literatúry SAV, ktorý medzičasom prešiel
 normalizačnými organizačnými zmenami a stal
 sa z neho Literárnovedný ústav SAV, bol pre-
 pustený v roku 1973 s tým, že okrem zákazu
 publikovať mal aj zákaz pracovať v oblasti kul-
 túry. Pracovné miesto získal vo Výskumnom
 a vývojovom ústave prefabrikácie (1973 – 1977),
 kde sa stal dokumentaristom – prekladateľom
 odborných prác z nemčiny a francúzštiny. Ná-
 vratom do oblasti kultúry bolo pôsobenie v Bio-
 grafickom oddelení Maticy slovenskej v Bra-
 tislave (1978 – 1991) a spolupráca na príprave
Slovenského biografického slovníka. Na konci se-
 demdesiatych rokov začal J. Bžoch opäť, i keď
 zatiaľ len pod pseudonymom Jozef Závodský,
 publikovať literárno-kritické príspevky. Zmena
 situácie v roku 1989 znamenala pre neho spo-
 ločenskú a politickú rehabilitáciu. Znova sa stal
 aktívnym redaktorom (od júla 1993 do mája
 1994 pôsobil v kultúrnom oddelení denníka
Národná obroda) a najmä agilným prispievate-
 lom recenzných častí periodík, kde mal vlastné
 autorské literárne rubriky, v ktorých prezento-
 val nielen široký recenzentský záber, ale pre-
 dovšetkým chápanie literatúry ako dynamic-
 kého estetického javu s výraznou spoločenskou
 hodnotou, ako prostriedok hľadania a nachá-
 dzania ľudskej dimenzie, ako výpoveď o vnútre
 človeka, „o krásach, krízach i hrôzach sveta“,
 citujúc jeho vlastné slová. Svoje kritické texty
 postupne zhrnul do niekoľkých súborov, kto-
 ré scelili pôvodne individuálne recenzentské

výkony do celku osobnostného konceptu lite-
 rárnokritickej činnosti: texty z osemdesiatych
 rokov vyšli v knihe *Literárne soboty* (1990), z de-
 väťdesiatych rokov v knihe *Zo zápisníka kriti-*
ka (2001), úvahy a kritiky z rokov 2001 – 2005
 v publikácii *Literárne štvrtky* (2006), literárne
 kritiky a eseje publikované v tlači z rokov 2005
 – 2010 zhrnul súbor *Literárium* (2011).

Okrem kritiky sa Jozef Bžoch celoživotne
 a programovo zameriaval na eseje: svoje poníma-
 nie daného žánru a jeho koncepciu priblížil už
 v texte *Chvála eseje*, zahrnutéj v súbore *Kontak-*
ty. Ak kritickú tvorbu chápal ako vec ľudského
 charakteru, aj eseje pre neho primárne zname-
 nala vyjadrenie postoja, charakteru, intelligen-
 cie. Venoval sa tiež prekladom diel francúzskej
 a nemeckej literatúry, prózy aj poézie.

Jozef Bžoch bol označovaný za nestora slo-
 venskej literárnej kritiky. Kým pre Milana Ha-
 madu stelesňoval autentického kritika autor-
 skej generácie povojnovnej slovenskej poézie,
 reprezentovanej básnikmi ako Vojtech Mihálik,
 Milan Rúfus, Miroslav Válek či Viliam Turčá-
 ny,² iní ho vnímali ako „nadgeneračného“ kri-
 tika. Odchodom Jozefa Bžocha stráca sloven-
 ská kultúra výraznú osobnosť, ktorá formovala
 a kultivovala slovenské myslenie o literatúre
 viac než šesťdesiat rokov.

Mgr. Dana Hučková, CSc.

Ústav slovenskej literatúry SAV

Dúbravská cesta 9

841 04 Bratislava

Slovenská republika

e-mail: Dana.Huckova@savba.sk

---

2 HAMADA, Milan: Jozefovi Bžochovi. In: *Kritické komentáre. Zväzok III. Levice*: K. K. Bagala, 2013, s. 258 – 261.